

BOHUSLÄN

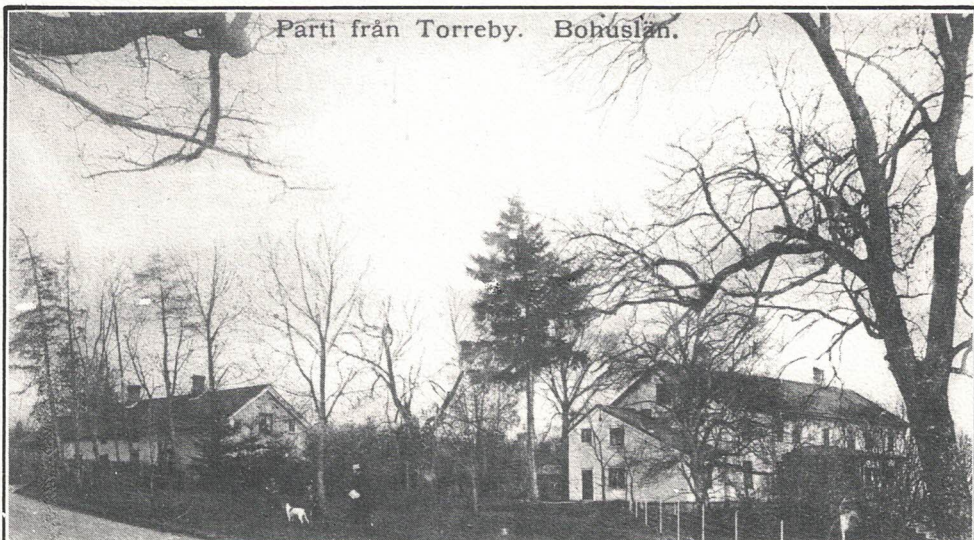
Munkedals-
bygd

Nr. 1 1984

Årg. 15

MUNKEDALS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Parti från Torreby. Bohuslän.

Torreby. Den stora byggnaden är från 1600-talet, kan t.o.m. vara betydligt äldre.

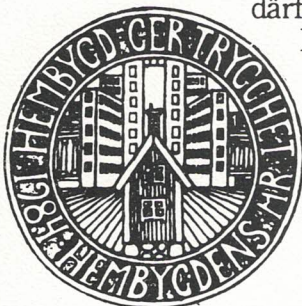
Torreby kom efter skiftande öden, år 1661 i den berömde generalguvernören, Rutger von Aschebergs händer. Genom Aschebergs dotter Margaretas giftermål med överste Göran Lilljehök övergick godset i dennes ägo. Sedan har den tillhört olika släkter och ägare, Niels G. Sörensson tillträdde Torreby under senare delen av förra århundradet. Det var denne som byggde "slottet", en byggnad från 1887, med Adolf Emil Melander som arkitekt. Godsägare Sörensson härstammar från Dröback i Norge år 1833. Han var omtyckt av alla på egendomen och var mån om att gården kunde skötas på bästa sätt. Vem minns inte den ståtliga fruktträdgården på Torreby! Allt detta har skattat åt förgängelsen sen många år och Torreby framträder numera mest som golfklubb. Ägare sedan 1960-talet är godsägare Stig Widell. På bilden syns till höger det Aschebergska huset i Torreby med flygelbyggnad (säterihuset). Bilden är från 1902 och fotograf är Oscar Färdig, Munkedal.

KÖP EN SLANT FÖR HEMBYGDEN.

Stöd din hembygdsförening.

**1984 är Hembygdens år.
Föreningsbanken har Minnesmyntet.**

1984 ägnar vi åt Hembygden. Vi på Föreningsbanken har därför tillsammans med Riksförbundet för Hembygdsvärd tagit fram ett Minnesmynt för att stödja hembygdsarbetet på din ort. Myntet kan du köpa på närmaste Föreningsbankskontor.

Minnesmyntets motiv har skapats av den mycket kände konstnären EWK, Ewert Karlsson.

Föreningsbanken

Mobil

MUNKEDAL

Tel. 10800

Fyrtio år tillbaka i tiden.

Bohusskalden Fredrik Nycander avled 1944. Han var född år 1867. Nycander stiftade år 1915 bohusslänska fornminnessällskapet Vikarvet. Många är de västkustdikter Nycander efterlämnat samt sagor och krönikor om vikingaspel. Nycander har även tolkat Bohusläns fornminnen på ett ypperligt sätt, han skildrar oftast i "korthuggna" satser Ranrikes minnen i klangfull, fornsvensk stil. Särskilt minns vi i Bohuslän författarens bok om "Ranrikes runor", där flera avhandlingar skildrar bygd nära in på knutarna, exempelvis "Korshugget", vari kung Östens kamp i Foss, utförligt skildras. Fredrik Nycander har även satt text och melodi till Bohusvisan, vari en av verserna återges:

*"I Bohuslän det gamla drog viking över våg,
att segerbyte samla, på dråpligt draketåg.
För frihet mången hjälte på mur och klippa stred.
Det blåa havets bälte, blev gräns i västerled.*

Nycander vilar på Åby egendom i Tossene på en enskild kyrkogård.

Kriget fortsatte även 1944, fastän vissa tecken tyder på avmattning. Men en utsikt mot stridens slut, märktes den 6 juni då invasionen över engelska kanalen blev "början till slutet". Invasionen inleddes med att 4.000 större och mindre fartyg närmade sig den franska kusten, tillika med 11.000 flygmaskiner.

Nära ytterligare ett år, var det dags för slutet på alla blodiga strider och mänskligheten kunde andas ut.

Tragedi på Nordsjön.

Gotlandsångaren "Hansa" torperades 1944 på sin resa mellan Nynäshamn och Visby. Av fartygets passagerare och besättning, inalles 90 personer, räddades endast två man ur besättningen. Olyckan inträffade nattetid, då passagerarna låg i sina hytter.

Ny brandstation i Munkedal.

Den nya, tidsenliga brandstationen, vackert belägen invid Kviströmsälven, invigdes 1944. Den hade kostat 22.000 kronor i uppförande, vartill kom några tusen kronor för inventarier, m.m.

I dessa dagar, är man i färd med att planlägga för en ny brandstation som ämnar uppföras på Lilla Foss. Den gamla har blivit omodern.

Gökotta

I år kommer Kristi Himmelfärdsdag senare än vanligt. Men helgdagen hinner med att komma i maj! Denna dag är vikt för en gökotta på Kaserna, alldeles som förr om åren. Det torde kunna bli en vacker vårdag, med både solsken och blomsterprakt.

Alla välkomna till gökottan den 31 maj kl. 07.00.

Tag med kaffe!

Hembygdsföreningen

Munkedalsbygd nr 1 1984

Munkedal omkring 1890-talet

Stora förändringar har skett i bygden kring Munkedal under de senare åren, förändring som de flesta av "oss äldre" lagt märke till. I en kalender från 1890 är infört många betydande uppgifter, som just berör trakten kring våra egna socknar, men jämväl även hela länsdelen Bohuslän. Telefonstation fanns redan vid denna tid och var fortfarande i förbindelse med Uddevalla, liksom när den kom till 1882. Den var då förbindelse mellan pappersbruket och dess kontor i Uddevalla. Föreståndare var Hilma Stenström och stationen var öppen mellan kl. 09.00–14.00 och 16.00–19.00.

Postkontor fanns vid Qviström (revs på 1970-talet). Den var öppen 8.00–12.00 och 15.00–18.00 vardagar och 8.00–10.00 och 13.00–14.00 söndagar. Postmästaren hette G. E. Rundberg och postexpeditören A. Linberg. Transporten ombesörjdes medelst hästskjutsar och förmedlades genom postiljoner. Skjutsarna utgick från Uddevalla kl. 13.00 och anlände till Qviström kl. 16.00 fortsatte sedan till Svarteborg dit ankomsten var 19.15. Tureorna utgick endast söndag, tisdag och fredag.

Postportot var 10 öre för ett brev som vägde 15 gram.

forts nästa sida

Järnväg fanns mellan Uddevalla och Skee, först i början av 1900-talet. Att den stannade i Skee, berodde på dåliga grundförhållanden mellan Skee och Strömstad och en annan orsak var att järnvägsstyrelsen avvaktade besked från norska myndigheter om framdragande och fortsättning genom Bohuslän till Norge.

Prästen i Foss hette Möller, men komministern i pastoratet hette Granfeldt och bodde i Svarteborg. Klockare i Foss var F. E. Nygren och bodde på klockarbostället Säleby.

Gästgivargårdar fanns här och var, en sådan fanns vid Kviström varifrån skjutsar utgick till såväl Uddevalla som Ferlef, Svarteborg, Hattefjäll och Åboland. Avståndet till exempelvis Åboland var drygt en nymil och skjutslegan betingade en summa av 1:50.

Skyttegillet i Munkedal fanns även 1890 och gillet erhöll ett anslag året innan på 32 kr. Styrelsen bestod av C. E. Lignell, ordförande, J. Almqvist, skattmästare och O. A. Engelbrektsson, skjutschef.

Tunge härads brandstodsbolag, med ordförande, majoren m.m. A. von Proschwitz i Svarteborg och med ledamöter i Foss: Gustaf Sifversson, Ålveden, Nils Foss, Skree och Fredrik Hansson, Närestad.

Pappers bruket i Munkedal (som påbörjades 1871) och var redan då ett aktiebolag med säte i Uddevalla. Fabrikerna var taxerade till 600.000 kr. Disponent var Alb. Carlander, pappersmästare C. H. Littorin.

Handlanden var J. G. Andersson på Önebacka, Lindbom & Kompani, Lycke Nedre, Underås, F. Hj. Nordström, Qwiström, J. J. Landberg, Hoga, Handelsföreningen i Önebacka, L. E. Jansson, Pilegård, J. H. Johnsson, Småród.

Kvarnar fanns vid Bråland, Torp och Gamla fallet.

Brädupplag och försäljning fanns vid Sunningen: tillhörde Torps sågbruksbolag. Föreståndare var F. H. Seldén.

Fruktträdsförsäljning fanns vid Saltkällan, där det fanns trädskolor.

Munkedals fornminnes- och hembygdsförenings styrelse 1984.

Årsmöte hölls den 3 mars kl. 15.00 vid Gästgivargården, Qviström.

Sammanträdet öppnades av ordföranden Gunnar J:on Hälldén, som hälsade samtliga välkomna.

Parentation hölls över sju av föreningens medlemmar, som avlidit under 1983.

Vid mötet utsågs hr Gunnar Dahlqvist till ordförande.

Styrelsen blevo följande:

Gunnar Hälldén, ordförande

Henry Gilmsjö, vice ordförande

Gunilla Karlsson, kassör

Bertil Johansson, sekreterare

Ernst Johansson, ledamot

Ernst Eriksson, ledamot

Gunhild Bjurström, ledamot.

Revisorer: Holger Claesson och Bertil Karlsson.

Valberedning: Oscar Vik, Georg Claesson och Gustav Johansson.

Kommittéer och annan verksamhet

Sockenombud: Ragnar Sahlin och Alfred Carlsson för Foss, Ruth Aldegren för Valbo-Ryr och Åke Hedlund för Håby.

Önnebacka museum: Ernst Johansson, Gunnar Hälldén, Helge Melin och Alfred Carlsson.

Kulturverksamhet: Anna-Stina Eriksson, Helge Melin och Alfred Carlsson.

Torpinventerare: Anna och Georg Claesson, Ingrid och Allan Johansson, Astrid Östlund, Arno Johannesson och Alfred Carlsson.

Resekommitté: Henry Gilmsjö och Alfred Carlsson.

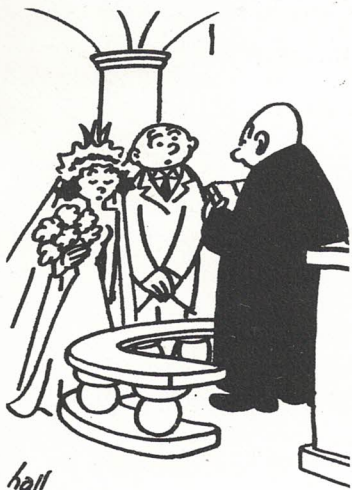
Syförening har bildats den 7 mars med verksamhet i museilokalerna.

Höjning av medlemsavgiften, blev efter votering 20 kr per medlem och år.

Kulturdagar hålles i Munkedal under april.

Hr Dahlqvist beklagade att björkarna som beklätt den s.k. "Tjuvarhögen" på Möe, sågats ner. Endast några ekar har kvarlämnats. Någon förklaring varför träden avlägsnats, har ej kommit hembygdsföreningen till del.

En tävling, i form av "gå-bingo" kommer att hända under året.

Midsommarfestligheterna vid Wiknerspelen blir i år utökade med dubbelbröllop, en länge närd önskan till Kaserna, men har ej kunnat förverkligas förrän i år. Några närmare avslöjande kring vigslarna finns inte upptaget, men celebrerandet kommer senare att beskrivas i ortspressen. Det blir ett högtidligt firande på Kaserna i sommar, och stor möda kommer att läggas ner på både stora och små detaljer för att allt skall klaffa. En kommitté har närmast hand om bröllopsbestyren, plus mycket annat.

Hembygdsföreningen anordnar resa.

"Gårdarna runt sjön", har vi kallat den sommarresa, som sker i början av juni, närmare bestämt den 2 i denna första sommarmånad. I stora drag sker färden sålunda, genom ett sommarfagert landskap till sjön Åsunden i Västergötland. Måltider vid något av traktens många näringsställen.

Vi komma att närmare annonsera denna tur, som vi tror blir livligt uppskattad. Möjligen kan det bli en tur på sjön Åsunden?

Anmäl i god tid, ju förr desto bättre! Alltför lågt deltagarantal kan äventyra resan.

Hemlig resa med buss den 1 september.
Slå en signal på tel. 102 51, 104 77.

Anna i Dankane

Avskrivet ur "Hällungen" 1974, författad av Sven Rydstrand, Bro.

Hon kallades i dagligt tal för Anna i Dankane, bland folket i bygden. Hennes egentliga namn var Anna-Britta Carlsdotter, för så stod det i kyrkboken. Efternamnet kunde ju vem som helst ha och ingen visste vem detta var. Men "Anna i Dankane" kände alla till, åtminstone på Stångenäs och i Tunge härad vid 1900-talets början. Anna i Dankane vävde och sålde huvuddukar. Det märkliga med dessa var det speciellt vackra mönstret som nu, 30 år efter hennes död, blivit uppmärksammat av hemslöjdare och andra experter på vävnader. Några av hennes egenhändigt tillverkade dukar finnes kvar. Folket väver också nytt efter hennes mönster. Man vet mycket litet om denna kvinna som vävde så mycket och så fint. Anna-Britta Carlsdotter var född på Stora Röstorp i Foss socken. Fadern, Carl Olausson blev sedermera torpare. Han var född på torpet Myrane 1820 under Hede gård i Foss. Även hans föräldrar voro bördiga från Foss och hette soldaten Olaus Hederlig och Anna Jacobsdotter. På modernet härstammade "Anna i Dankane" från den kända bohuslänska prästsläkten Wingård som givit vårt land flera prästmän, biskopar och stormän. Annas mor, var Inger Helena, född Amundsdotter och var född i Tossene socken år 1809. Hon var en ansedd bonddotter, men när hon vid 40-års ålder gifte sig med den elva år yngre statdrängen i Foss, tycks det finnas spår av tragik över denna händelse.

Anna-Britta var enda barnet. Hon gick i skola i Foss och blev konfirmerad omkring år 1860. Kyrkoherden i Foss var då prosten och kyrkoherden Gustav Wilhelm Carlsson. Anna-Britta ville helst kallas för endast Anna. Hon hade gott huvud och var religiöst intresserad. Därför erhöll hon ett högt betyg av prästen för sin katekesläsning. Sin fars bibel, som fortfarande (1975) finns bevarad hade Anna läst från pärm till pärm. Hon gick ofta i kyrkan under hela sitt liv och hon tvekade ej att gå flera mil på söndagsmorgnarna för att få höra den präst hon bäst tyckte om.

På torpet Svinevik i Foss, var det fattigt och besvärligt och hustrun fick hjälpa till med att väva, sy och spinna ullgarn åt andra. Av detta arbete lärde moderna Anna att ta efter. Vävnadstekniken var troligen ett arv efter den wingårdska släkten. Anna blev särskilt kunnig i att väva huvuddukar av bomullsgarn i tvåskaft. Kvinnorna bar sådana dukar, både i helg som i vardag. Hattar var inte brukligt då.

År 1880 flyttade familjen till Orredalen vid Ferlev i Bro socken. Här började Anna att väva på allvar och när hon fått ihop ett tillräckligt lager, packade hon allt i en säck och begav sig ut i bygden för att sälja. Ibland passade det sig så, att hon kunde kombinera sina köp-

ronder med ett kyrkbesök. Kvinnorna som kom till kyrkan var på gott humör när hon träffade dem vid kyrkstallarna och det gick lätt att göra affärer. En krona, eller en och femtio var priset på en duk men ibland fick hon mer, då folk visste att hon hade det fattigt. Sina vandringar och köpturnéer skedde regelbundet någon gång om året i Foss, Håby, Svarteborg, Krokstad, Hede, m.fl. Hon kände till alla ginvägar över berg och backar, när hon besökte folk i torp och gårdar. Hon fick på detta sätt, många bekanta i socknarna och dessa köpte gärna av hennes arbeten ty det var god kvalitet i dukarna.

Föräldrarna dog kring sekelskiftet och Anna flyttade då till en liten undantagsstuga som kallades för "Dankane". Den låg också vid Ferlef och här fortsatte hon sitt arbete med att väva dukar. Hon stickade också strumpor och spann ull. Hon vandrade runt i bygderna fram till 80-årsåldern. I gårdarna fick hon oftast mat och kaffe. Pensionen var knappt tilltagen på den tiden och förtjänsten blev inte heller så stor. Hon behövde dock aldrig anlita fattigunderstöd men hon led ingen nöd och hade aldrig brist på kläder och mat. Sedan den nya lagen om ålderdomshem kom till, förordnades, att alla gamla som hade svårt med sitt uppehälle, skulle omhändertagas. I Bro tillkom år 1928 ett nytt ålderdomshem och då ansåg ledamöterna i fattigvårdsstyrelsen att "Anna i Dankane" inte kunde klara sig längre i sin förfallna stuga och hon blev då hämtad och förd till "hemmet". Hon avled där år 1940, 93 år gammal. Men trivseln för Annas del på ålderdomshemmet var inte så helt och hon passade på att rymma några gånger och vandrade tillbaka till "Dankane". Men stugan hade rivits sedan Anna bortförts därifrån, och hon hämtades tillbaka sedan föreståndarinnan upptäckt försvinnandet. "Dankane" låg långt uppe i Skottefjället, fjärran från bygd och samhälle. Anna var rikt begåvad och hade kunnat utvecklat sig bättre om hon erhållit utbildning i sin ungdom.

Hembygdens år 1984.

Att bevara och förnya den folkliga kulturen, anses vara en av målsättningarna för varje hembygdsförening med aktning. Det finns många sätt att uppleva dessa mål, och här torde den enskilda hembygdsföreningen själv skapa ett mönster, som passar in på varje socken och dess miljö. Munkedals hembygdsförening med gökotta, friluftsgudstjänst vid midsommar, folkdans kring lövad stång, hantverk med primitiva redskap, det kan bli en lång uppräkningslista, där många personer är aktiva, i skilda yrken och sysselsättningar.

forts nästa sida

Munkedals hembygds- och fornminnesförening, har sedan ett flertal år, erhållit området kring Kaserna, där många av föreningens aktiviteter förekommer. Där kan föreningen glädja sig åt den vackra omgivningen i en trakt där alla trivs, och där alla blir påmind om det livsverk Pontus Wikner efterlämnat.

Under åren har föreningen med samlade krafter förverkligat många nygamla byggnader på Kaserna, detta för att det hela får ett intryck av att här finns "den gamla gården". Området kallas också för Kaserna hembygdsgård. Bättre benämning finns ej.

Alla som arbetar med att hålla Kaserna i ett bra skick, har en gemensam känsla av, att det är ett gagnarikt arbete som utförs. Och aldrig smakar väl kaffetåren bättre än när alla kommer tillsammans i en målsättning, där alla strävar för samma sak; att vårda kulturlivet på en plats, där alla trivs.

Samtidigt som Hembygdens år firas i hela Sveriges land, så har det också skett ett jubileum, vad det gäller den egna föreningen i Munkedal. I år är det tjugo år sedan hembygdsföreningen i Munkedal startade. Det är i och för sig en lång tid. Den bildades med ett mycket litet medlemsantal. Vid det första sammanträdet, som hölls i Blomqwists klubblokal, hade kallats fem personer. Det kom fyra personer, en hade fått förhinder. Det var emellertid tillräckligt för att en förening kunde bildas. Den fick i starten namnet Munkedals hembygds- och friluftsförening. 1964 års försök med att ge föreningen en god start, kan väl tydas så, att så värst många intressenter ej hörde av sig, men föreningen hade likväl lyckats få ihop tretton medlemmar innan året var slut. Därefter steg medlemssiffran raskt uppåt och hade under 1970-talets mitt uppnått den imponerande siffran av snudd på 600 personer. Sedan har antalet gått ner till omkring 450–500 personer, en tämligen konstant siffra under senare år.

Hembygdsföreningens första utflykt ägde rum den 19 april 1964, då 18 personer biledes färdades till Hornborgasjön i Västergötland, för att studera trandansen. Samtidigt blev det tillfälle att bese Ekornavallen, där ett flertal megalitgravar finns bevarade.

Inför innevarande år, är utsikterna inför framtiden ljusa, vad det gäller hembygdsföreningen. Det är allas vår plikt att föra hembygdsintresset framåt mot nya tider. Men under den förutsättningen måste det gamla i vår kultur bevaras inför kommande slakten. Det är i den målsättningen vi alla enas om bevarandet av traditioner från äldre tid, fram till den tid vari alla lever. En traditionsepok vari alla slår vakt. Därför inbjuder hembygdsföreningen flera människor att gå med i rörelsen det är verkligen intressant, detta med att studera allt som hör till forskandet i den egna bygden och som är ett lugnt och avstressande sysselsättning.

Ett stort program föreligger inför årets midsommarhelg, det blir något över det vanliga, med både bröllop, sång och musik, och alla är välkomna till Kaserna på midsommar.

STÖD

*Hembygdsföreningen genom att
ingå som medlem*

Årsavgift 20:— per person

*Beloppet kan lämpligen insättas
på girokonto 58 23 49 - 7*

Munkedals Hembygdsförening och Fornminnesförening

- v i l l bland annat samla och bevara allt som är av värde och ägnat att belysa befolkningens liv och verksamhet under gången tid . . .
- v i l l skydda och bevara alla yttre fornlämningar inom kommunens socknar . . .
- v i l l arbeta för främjandet av ortens kulturhistoriska värden . . .
- v i l l verka för skydd åt bygdens natur och bevarande av dess särprägel åt kommande släkten . . .
- v i l l genom exkursioner och utfärder ge en inblick i fornminnenas stora historiska betydelse . . .
- v i l l samla och bevara alla slag av antika och äldre föremål såsom träarbeten, redskap, böcker, fotografier, tidskrifter m.m. att förvara i vårt museum . . .

SPARBANKEN

DINGLE
Tel. 401 59

HEDEKAS
Tel. 301 30

MUNKEDAL
Tel. 104 36

STALE
Tel. 103 83